

שאהה עג'נויאן: השולטן עבד אל-חמיד

והפטריארכיה הארמנית בירושלים

(לענין צו קיסרי מיום 25 ביולי 1888)

הצו הקיסרי שלפנינו, ה"בראת" (bérat) הקיסרי השני שנמסר לפטריארכ הארוטיון ויהאבדיאן, מאשר את כהונתו של הלז כפטריארכ של ירושלים, לאחר שב"בראת" קודם לזה מינהו פטריארכ של קונסטנטינופול. שני צווים אלה מציינים שני תאריכים בהתפתחות היחסים בין השער העליון ל"מילת" של הארמנים.¹

עד 1839, השנה בה ניתן ה"חטי-שריף של גולח'אנה", היתה העדה הארמנית תחת שלטון העותומאנים סרה למרות הפטריארכ של קונסטנטינופול, אשר השלטון העניק לו סמכויות של מנהיג מוחלט, האחראי לפני הממשלה לבדה. הוא עצמו היה בוחר לו את יועציו מבין ה"אמירים", הפקידים הרמים של המימשל העותומאני. הוא היה נהנה מן הזכויות והסמכות שהעניק השולטן מוחמד השני בשעתו להובאקים, הבישוף הארמני של בורסה, כאשר הזמינו לביזנץ ומינהו פטריארכ ומנהיג רוחני של כל הארמנים שתחת שלטונו, וזאת בשנת 1461, שמונה שנים אחרי כיבוש קונסטנטינופול.²

לא הפנסיה הארמנית אלא השולטן התורכי דווקא הוא שיצר ויסד את הפטריארכיה הארמנית של קונסטנטינופול. המטרה אולי לא היתה, כדעת אחדים, לכונן פטריארכיה שתתחרה בזו היוונית ובכך לפלג את הנוצרים לגושים יריבים. אולי יהיה זה מציאותי יותר לבקש את ההסבר בעצם התפיסה של "מילת", עדה דתית, המאורגנת מסביב לסמכות המדינית-הדתית של מנהיגה הרוחני. מרצונו למשול בנוצרים וביהודים של קיסרותו על-פי חוקיהם הדתיים ומסורותיהם הלאומיות, התיחס השולטן בסובלנות להקמת "מדינה בתוך מדינה" ואפילו עודד זאת בהקנתו למנהיגים הרוחניים מעמד של מנהיגי-עדה, המיצגים את הממשלה כלפי העדה בפעולותיהם האזרחיות ומיצגים את העדה כלפי הממשלה בענייני קודש וחול ובדיני אישות. הנה כך היה הפטריארכ גובה מסים וארנוניות בשם הממשלה, דן כל עבירה פלילית או אזרחית, וכן היו לו חיל-משטרה קטן ובית-סוהר משלו, ולא היה גבול למרותו בתוך העדה פנימה.

במחוזות-כהונתם ניהנו הבישופים מאותן זכויות-יתר חילוניות ורוחניות; הם היו משקפים את מרות הפטריארכ, אך לא היו אחראיים בענייני החוק האזרחי כלפי המימשל המקומי; באמצעות הפטריארכ היו באים בדברים עם המימשל המרכזי. הגבולות הגיאוגרפיים של השיפוט הפטריארכלי התרחבו עם הקיסרות וסופם שכללו את שני מרכזי-הסמכות-הכנסייתית ("קאתוליקוסאטים") של קיליקיה ואַגְתָּמֶר כמו גם את הפטריארכיה של ירושלים.

¹ שני ה"פירמאנים" האלה במקורם נמצאים בניגון הפטריארכיה הארמנית של ירושלים.

² ס. סאנג'יאן: העדות הארמניות כסוריה תחת השלטון העותומאני (אנגלית), עמ' 35—31.

שיטה זו של שלטון במיעוטים באמצעות מנהיגם הרוחני לא נתיחדה לארמנים בלבד; מוחמד השני כבר העניק לפטריארך היווני גינאדיוס השני מקונסטנטינופול אותן סמכויות על בניידתו, ונתן ליהודים אותן חירויות בניהול חייהם העדתיים. הוא קיבץ את הנוצרים בשתי "מילת" בלבד: האורתודוקסים הח'לקדוניים, תחת מרותו של הפטריארך היווני של קונסטנטינופול והאנטי'ח'לקדוניים, הקרויים מונופיסיטים, כלומר הארמנים, הסורים-היעקוביים, הקופטים והאֶבְּסיִינִים תחת מרות הפטריארך הארמני של קונסטנטינופול.

כך היה הרישום האזרחי של כל נתין עותומאני צריך לציין את השתייכותו הדתית, ונוצרי או יהודי צריך היה להודק בכל עֶרְכָּה למנהיג הרוחני שלו: אפילו כדי להשיג דרכון לנסיעה היה צורך בתעודת-התנהגות טובה חתומה בידי הפטריארך. הפטריארכיה של קונסטנטינופול קמה אפוא על מכונה כמרכז שלטוני גדול לניהול החיים הדתיים והאזרחיים, הכנסיות, בתי-הספר ובתי-המשפט—ולא רק של הארמנים בקונסטנטינופול, שבין המאות ה"ט" ל"ט עמד מספרם על 150,000, אלא גם של הארמנים יושבי הגלילות העותומאניים, שבתחילת מאה זו מנו למעלה משני מיליונים.

חרף חסותו של השער העליון, שביסס את הפטריארך של קונסטנטינופול כסמכות שאין לערער עליה, לא היה מחסור בסיכסוכים ומעשקות ובמעשים של פריקת-עול נגד המרכז הכנסייתי הן בתוך העדה פנימה הן מצד נתיני הפטריארך שאינם ארמנים. הקאתוליקוסאט של סיס, שהוסיף לנהל את מחוזות-הכהונה של קיליקיה, ראה עצמו בלתי-תלוי ולא נזקק לסיועו של הפטריארך מקונסטנטינופול אלא במקרים קיצוניים. הקאתוליקוסאט של אגתמר פעל באורח בלתי-תלוי עוד יותר בגליל ואן הנידח שלו. הפטריארכיה של ירושלים הסתגלה בלי קושי למשטר הזה ומצאה מודוס-יוונודי עם הפטריארכיה של קונסטנטינופול, אשר לה נזקקה בתמידות: עסקי-הכספים שלה תלויים היו בעולי-הרגל שבאו מתורכיה, גיוס אנשי-הכהונה שלה היה תלוי במנזרים הארמניים שבתורכיה, וזכויותיה במקומות הקדושים תלויים היו בחסותו של השער העליון. לכן היתה הפטריארכיה של ירושלים משגרת תמיד לקונסטנטינופול נציג המכונה "נְכִיל" לתיאום היחסים בין שתי הפטריארכיות והיא נזקקה לפטריארך של קונסטנטינופול לשמירה על מעמד הפטריארך שלה במקומות הקדושים, בייחוד במקרה של סיכסוך עם שאר עדות נוצריות.

מצב זה נמשך קרוב לארבע מאות-שנים עד לזעזועים המדיניים הראשונים שנתבשרו בתנועה לשיחרור הגלילות הנוצריות מעול השלטון התורכי בתחילת המאה הי"ט. במיעוט הארמני לבשה מגמה זו צורה של מרד מזוין רק לאחר השחיתות של 1896 ו-1908. היא החלה בשם "השאלה הארמנית" על מישור רעיוני יותר, בתביעות לריפורמות בגלילות הארמניים ובדרישה לתחוקה שתאפשר לארמנים לנהל את ענייניהם על-פי עקרונות דמוקרטיים. בראשונה היתה התנועה המהפכנית הארמנית מכוונת נגד מרותם המוחלטת של הפטריארך וה"אמירים", המעמד השליט. היתה זו תנועה חברתית בתוך העדה שיוזמיה היו ה"אֶסְנָאף", בעלי-המלאכה והסוחרים, שבתמיכת המשכילים פילגו את העדה לשתי קבוצות מנוגדות: תומכי הריפורמה,

שהיו דורשים תחוקה חדשה והתקראו "תחוקתנים", מצד אחד, כנגד השמרנים, מן הצד השני. הללו כללו בראש-ווראשונה את המעמד השליט של האמריכלים והבנקאים הארמניים, שחלשו על חלק הגון ממשק הארץ.

משנתפרסם ב־1839 ה"חטי־שריף של גולהאנה", שהבטיח לנתינים העותומאניים את זכויות הפרט, בלי הבדל גזע ודת, היה בכך משום ביסוס לאידיאולוגיה של התחוקתנים הארמניים והדבר הנחיל להם נצחון, אך בלי לחסל את האופוזיציה של השמרנים. כיון שסירבו הללו להשתתף במורשון מעורב עם בעלי־המלאכה, הגיש הפטריארך האגופוס את התפטרותו ב־1840. המשבר נמשך למעלה מעשרים שנה וגרר בעקבותיו התפרעויות, בייחוד בפרובינציה, מקום שם ראו הארמנים בתחוקה הבטחה של הצלה מעול התורכים.

ה"תנזימאת" או תקנות הריפורמה שתיקנה הממשלה ב־1856 אילצו את השמרנים להשלים עם העקרון של מורשון נבחר על־ידי העם לגיהול ענייניה של הפטריארכיה. קבוצה של משכילים צעירים שחזרו מן המיתרסים של פאריז ב־1848 הלהיבה את הדמיון ברעיונות של דמוקרטיה וחופש, של זכות־בחירה לכל ושל זכות העם למשול בעצמו. אסיפה מכוננת עיבדה והגישה לממשלה הצעה ראשונה של תחוקה ב־1857. היא נדחתה מהיותה ליברלית מדי. הצעה שנייה, שהוגשה ב־1859, גם היא כך היה דינה. הצעה שלישית שהוגשה ב־1860 נתקבלה על־ידי הממשלה ב־24 במאי 1860 אך פורסמה רק כעבור שלש שנים, לאחר שנעשו בה תיקונים, בעיקר בכבוא, שהיה פשוט תרגום העקרונות של התחוקה הצרפתית משנת 1848.³ הפטריארך שהיה תחילה מנהיג מוחלט, "באש מילת", נעשה עתה מלך תחוקתי, נשיא של אסיפה לאומית נבחרת.

השימוש בעקרונות המהפכניים של דמוקרטיה, ליברליזם ותחוקתיות לגבי השלטון של עדה דתית בתוך שלטון מוחלט של מלוכה בה הקיסר משמש גם מנהיג דתי (ח'ליף) יצרה, אפוא, מצב משונה בו היה מיעוט חסר־הגנה מנפנה, כקורא־תגר, בשלילה הגמורה של העקרונות עתיקי־הימים של עריצות מוחלטת. ניגוד עמוק ומוחלט זה בין עקרונות של מימשל החמיר עוד יותר מחמת סיבוכים מדיניים עקב תוצאותיה של מלחמת רוסיה—תורכיה והמרידה בבלקאנים. ואולם, למרות העלויות הירידות ביחסי הארמנים עם ממשלתם, הוגשמה התחוקה עד שבטלה בשנת 1892. על־פי תחוקה זו מנתה האסיפה הלאומית 140 חבר, מהם 20 אנשי־כהונה שנבחרו על־ידי כוהני הברירה, ארבעים צירים חילוניים שנבחרו על־ידי מחוזות־הכהונה, ו־80 צירים מקונסטנטינופול ובנותיה. האסיפה הלאומית שמרה לעצמה את הזכות לבחור את הפטריארך של קונסטנטינופול ושל ירושלים (אך לא את הקאתוליקוס של קילירי קיה ושל אַגְתֶּמֶר), לבחור את הצירים לבחירת הקאתוליקוס של אַצְמִיאָדֶזִין, למנות רשות מבצעת, מספר ועדות, ובכלל לפעול כאסיפה בוחרת ומחוקקת. הפטריארך היה יושב־ראש באסיפה וברשות המבצעת ומפקח על הגשמת התחוקה.

³ א. סארוח'אן: השאלה הארמנית והתחוקה הלאומית (1860—1910) (צרפתית), טיפליס, 1912, נספח, עמ' 20 וג'.

בתחוקה של 1863 הכלילה הממשלה סעיפים שהעניקו לה זכות לפטר פטריוארך שאינו רצוי, לתת אישור לנבחר חדש ולמנוע מן האסיפה את הזכות לקיים ישיבות יוצאות־מן־הכלל אם לא יראה השער העליון צורך בהן. הממשלה תבעה גם שיהיה הפטריוארך נתין עותומאני.

לא קלים היו חייה של התחוקה בשנים שלאחר־כך, בייחוד ב־1877, כאשר נקט הפטריוארך נְרֶסֶס וארג'אבדיאן, בלי לפנות לאסיפה הלאומית, יזמה אישית בצאתו לסן־סטיפאנו ובהעלותו את פרשת הריפורמות בגלילות הארמניים של הזירה הבינ־לאומית.

הדוכס־הגדול ניקולאי איוה לו בסן־סטיפאנו משפן אצל איש ארמני בשם אראקל ביי דאדיאן. ערב חתימת חוזה־השלום הרוסי־התורכי התיצב הפטריוארך נרסס לפני הדוכס־הגדול ושידל אותו שתהיה רוסיה ערבה לריפורמות שהבטיחה ממשלת תורכיה ושתצוין ערובה זו בחוזה־השלום. זה היה סעיף 16 בחוזה סן־סטיפאנו.⁴

אותו שבוע כמעט התיצב עוד אחד מגדולי הפנסיה באַרְזֶרוֹם לפני מפקד הצבא הרוסי גוגאסוב, ארמני אף הוא, להשיב על ההאשמה שנתן מחסה במעון הארכיבישופות גופו לפקידים תורכיים גבוהים. שמו היה הארוטיון ויהאבדיאן. בישוף זה השיב לגור־גאסוב בשאלה, כמה זמן חושב הצבא הרוסי להישאר בגלילות המזרח.

כך הסתמנו שתי מגמות מדיניות: אחת, להעלות את "השאלה הארמנית" לערכאות בינלאומיות, ועל־פי הדוגמה המעודדת של הבלקאנים ושל יוון להשיג לא דווקא ארמניה עצמאית אלא, כמו בלבנון, שלטון־בית חפשי, תחת מנדט תורכי, שהמעצמות הגדולות תערובנה לו. המגמה השנייה, המציאותית יותר, עמדה על האופי הפנימי של שאלת הריפורמות, ראתה את סכנות הבינאום של "השאלה הארמנית", והדגישה שהואיל ואין הארמנים מוכנים להתקומם נגד התורכים אין הם יכולים להסתמך על הבטחות מבחוץ. מגמה זו מבקשת היתה לשאת־ולתת במישרים עם ממשלת תורכיה בענין הריפורמות ולשמור על אפיון כענין פנימי.

אבל המגמה הראשונה היא שהכריעה את הכף והמשלחות שיצאו לביירות המערב הצליחו להשיג מן הקונגרס הברליני שיוכלל בחוזה סעיף (61) המציע לממשלת תורכיה לשפר את המימשל בגלילות הארמניים.

אישיותו החזקה של הפטריוארך נרסס וארג'אבדיאן, היחסים הידידותיים שקיים למרות הכל עם השלטון התורכי, וכוח־דיבורו המשכנע—סופם שהצליחו להפיג את זעמו של השולטן עבד אל־חמיד וענייני הארמנים נמשכו באפיקם הרגיל, בדפוסיים התחוקתיים.

כמות הפטריוארך נְרֶסֶס בטרם־עת ב־1884 נוצר חלל ריק גדול: הוא העיר תקוות ונטע בארמנים תודעה לאומית. הוא חולל תנועה של תחייה לאומית שקשה להכניעה בשורותיו של מיעוט שסבל משך 500 שנה ועתה שהקיץ לפתח היה מחפש את דרכו.

בצינעה הציעה הממשלה איש מתון והאסיפה הלאומית בחרה באותו נסיך־כהונה מאַרְזֶרוֹם, הארכיבישוף הארוטיון ויהאבדיאן. חרף נטיותיו הידועות ושמרנותו המוצ־

⁴ טומאיון: תולדות השאלה המזרחית (צרפתית), לונדון, 1905.

הרת של זה, לא מיהר השלטון לתמוך בו בתחילה: ה"פירמאן" הקיסרי שהעלה אותו על כס הפטריארך הגביל את זכויות-היתר של הפטריארך ושל האסיפה הלאומית. זו פעם ראשונה הזכיר אותו "פירמאן" את הוויזיריות השונות שאליהן הפטריארך צריך לפנות בפעולותיו המינהליות.

הפטריארך הארוטיון שימש בתפקידו שמונה חדשים בלבד שפן אותה שנה עצמה נבחר על-ידי אותה אסיפה להיות פטריארך של ירושלים. אבל האסיפה ביקשה ממנו שיוסיף למלא את תפקידו בקונסטנטינופול משך שלש השנים הבאות, וב-25 ביולי 1888 קיבל את ה"פירמאן" הנודע שעל-פיו נתמנה פטריארך של ירושלים, על-פי הדפוסים והנוסחות המסורתיים.

הסעיפים 23—17 של תחוקת 1863 הסדירו את העניינים של פטריארכית ירושלים. הם נדחו על-ידי מסדרי-עקב-הקדוש, שסירבה להיחשב מנור סתם ולקבל את העקרון ש"המנזרים הם רכוש האומה. ההשגחה והפיקוח על ניהולם וענייני הכספים שלהם שייכים לאומה".

שנתיים של דיונים הביאו לתיקון הסעיפים הנוגעים לפטריארכיה של ירושלים. לפי התיקונים יהיה הפטריארך נבחר על-ידי האסיפה הלאומית היושבת בקונסטנטינופול. מיסדרי-עקב-הקדוש יגיש לרשות המבצעת רשימה של שבעה מועמדים, ושלושה מהם תגיש הרשות המבצעת לאסיפה הלאומית, שתבחר מתוכם אחד, לאחר שתשיג את הסכמת הממשלה למועמדויות. הפטריארך יכלול את ענייני הפטריארכיה בעזרת סינוד, שיחלק את התפקידים השונים של הפטריארכיה בין אנשי המסדר. רק הממונה על תשמישי-הקדושה ייבחר על-ידי אסיפה כללית של המסדר. הפטריארך והסינוד יגישו דו"ח שנתי על פעולותיהם לאסיפה הלאומית בקונסטנטינופול.

השתלטות זו של האסיפה הלאומית מעולם לא נתמשה בירושלים. אמת שהפטריארכים נבחרו על-ידי האסיפה, והוקם סינוד, אבל ענייני הפטריארכיה נוהלו על-ידי הפטריארך ואחריותו כלפי קונסטנטינופול היתה ענין שברשמיות בלבד.

ודבר זה הלם להפליא את ההשקפות של השולטן עבד אל-חמיד וממשלתו. עם היבחר הפטריארך הארוטיון ניתנה לו הזדמנות להשיב את סמכות הפטריארך לקדמותה בצורותיה המסורתיות, כמתכונת הדפוסים המוחלטים של ממשלת השולטן.

על-פי ה"פירמאן" מיום 25 ביולי 1888, שאותו אנו מצרפים כאן, חזר הפטריארך הארמני ונעשה הסמכות העליונה של העדות הנוצריות הלא-ח'לקדוניות ומושב בירושלים הוכרז מחדש כ"מושב הפטריארכיה הארמנית של הקבר הקדוש, של ירושלים, עזה, טריפולי, שכם, של האַביסינים, הקופטים ושאר נתינים". רק פעם יחידה מוזכרת האסיפה הלאומית בתחילה כגוף בוחר, שבחירתו "נבדקה ואושרה על-ידי מועצת הוויזירים שלנו". הפטריארך משמש בכהונות אלו "בהתאם למנהגים העתיקים ולדיני הדת" ולא על-פי סעיפי התחוקה; הוא אדון יחיד השורר בביתו, "אין איש יכול ליטול ממנו כנסיות ומנזרים"..." "אין איש יכול להתנגד לשיפוצי רכוש הנעשים על-ידו על-פי פתןן שרעית של שייך אל-אַסלאם ופירמאן מלכותי", ובכך מרותו מתקשרת במישרים אל השער העליון ולא אל השלטון המקומי. צו קיסרי זה מאציל

לפטריארך מרות מוחלטת על אנשי כהונתו, שאינם רשאים לערוך נישואים בלי הסמכתה בכתב מן הפטריארך. רק הוא לבדו יכול לתת גט, רק הוא לבדו יורש את נכסי הכהונה, הוא רשאי לשאת נשק במסעיו, אין הוא חייב במסים וארנוניות, ולפי שאינו תלוי במאומה בשיפוט המקומי הרי המושלים, המשטרה ובתי־הדין אין להם כל שליטה עליו, גם אם יראה צורך לאסור הגמון. "ולפי המנהג העתיק לא יתנכלו פקידי המשטרה לשרביטו, לסוס שעליו הוא רוכב ולמשרתיו..." "האֶבְּיִסְיִנִים, הקופטים, הסורים־היעקוביים ובני־דתו ההגמונים הארמניים של מסדר־יעקב־הקדוש יכירו בפטריארך שמעל להם ותמיד יפנו אליו בכל הנוגע למעמדו כפטריארך". נכסי הפטריארכיה הם "נכס הפטריארך כל זמן שיהיה בחיים".

הצו הקיסרי אינו מזכיר שום סיגוד ושום אסיפה, לא בירושלים ולא בקונסטנטינופול, שלפניהם יהיה הפטריארך חייב דין־חשבון בדבר כלשהו. הוא אדון מוחלט השורר בביתו, בלתי־תלוי בשלטון המקומי, שקיבל מן השער העליון "שולטנות" מוחלטת על עדתו והוא אחראי אך־ורק כלפי הממשלה המרכזית.

"פירמאן" זה הוא גם האחרון שהעניק שולטן לפטריארך הארמני מירושלים, ושחוק הגורל הוא שהשולטן המכונה בפי הארמנים "האדום" בעבור השחיתות והגירושים שהיו אפיניים לשנות מלכותו האחרונות, הוא שלאחר חמישים שנה של גישושים תחוקתיים חידש, במסמך הזה רב־הרושם, את כוחו המשפטי של שרביט הפטריארך.

על הרקע של מאורעות מהפכניים, שאותם ניסו לתאר על רגל אחת, ובשעה שהיתה התחייה הלאומית והתרבותית בקרב העדה הארמנית בעיצומה, מצטייר "פירמאן" זה כקריאה אל הסדר ואל החוק הנשענת על כל כובד משקלה של העצמה העותומאנית. משום כך ראוי הוא לתשומת־לבם של היסטוריונים כמסמך בעל חשיבות יוצאת־מגדר־הרגיל.

פִּירְמָאן מתאריך 19 זילג'אדה 1305, שניתן על־ידי השולטן עבד אל־חמיד לפטריארך הארנוטיון, עם בחירתו לכס הפטריארכיה של ירושלים.

היות ומושב הפטריארכיה הארמנית

של הקבר הקדוש, ירושלים, עזה, טריפולי, שכס, של האֶבְּיִסְיִנִים, של הקופ־

טים ושאר התלויים בה:

נתפנה ונמצא צורך במינויו של פטריארך:

היות והמחזיק בכֶּרְאֵט הקיסרי הזה, אָרְטִין אֶפְנְדִי, חבר מסדר מר־יעקוב ופטריארך ארמני של קונסטנטינופול, נבחר על־פי הוראות החוק, והיות שהובאה בחירתו לידיעתנו בשתי ה"מזבטות", שנערכו והוגשו על־ידי המועצה הדתית החילונית; נבדקה בחירה זו ואושרה על־ידי מועצת הוועירים שלנו, שלאחר שהסבה את שימת־לבנו הקיסרית לענין זה קיבלה רשות לפרסם את האיראדה שלנו לצורך הוצאתה־לפועל.

היות והאיש המדובר נעשה, כפי שתואר למעלה, בהתאם למנהגים העתיקים

ולדיני הדת, פטריארך על האוכלוסיה הארמנית של ירושלים והמקומות הקשורים אליה, נתיניו אלה, גדולים כקטנים, אסור להם בכל המקומות התלויים בפטריארכיה שלו לסטות מפקודות צודקות אלו המתיחסות לדיניהם הדתיים. אין איש יכול להוציא מידי את הפנסיות והמנזרים הנמצאים מימם ימימה באחזקתן במקומות הכפופים לפטריארכיה שלו.

אין איש יכול להפריע או להתנגד לשיפוצי נכסיו, המבוצעים על-פי "פתנה שרעית" של שייך אל-אסלאם ופירמאן מלכותי.

ואם יהיה לפטריארך משפט לפני בית-הדין השרעי חייב המשפט לבוא לפני שייך אל-אסלאם.

ובניגוד למנהגים הישנים, לא יפריעו לו כאשר בכל המקומות השייכים לפטריארכיה שלו ינשל ויגרש מפנסיותיהם ומנזריהם את הכוהנים הראויים לעונש על-פי מצוות דיניהם הדתיים ואם יצווה לגלח את זקנם וימנה כוהנים אחרים על מקומם.

וכוהני הערים והכפרים לא יוכלו לערוך נישואים של אנשים שעל-פי דיניהם הדתיים אינם יכולים להינשא בלי ידיעתו והסכמתו של הפטריארך הנ"ל.

ואם, בכל המקומות הכפופים לפטריארכיה שלו, תברח אשה מבית בעלה, או יטוש בעל את רעייתו, או ירצה לקחת אשה אחרת על פניה, לא יוכל איש אחר להפריע או להתערב בעניינים מסוג זה בלתי הפטריארך או באי-כוחו.

ובכל המקומות המשתייכים לפטריארכיה שלו לא יוכלו פקידי האוצר, שופטי הירושות, האפוטרופסים והאחרים הבאים מכוחם להתערב כאשר ימותו נזירים ונזירות (הידועות בכינוי מאראבת) ורכושם יילקח על-ידי הפטריארך.

וכל אשר יקדישו הנזירים שנפטרו, הכוהנים, המאראבת (הנזירות) ושאר האנשים מבני העדה הארמנית לעניי כנסיותיהם או לפטריארך תקף יהיה ועדותם של העדים הארמניים בקשר לכך תהיה בת-תוקף לפני בית-המשפט השרעי.

ולמען יוכל להתהלך בבטחון במקומות מסוכנים יהיה הפטריארך רשאי להחליף בגדים ולשאת נשק, ושלטונות המשטרה לא יתערבו בענין זה במאומה.

והשופטים ונציגיהם לא יוכלו להתערב ולהטיל קנס בסיכסוכי נישואים או גירושים, או בשאר הסיכסוכים בין בני-זוג אשר בהם יפשר הפטריארך על-פי הסכם הדדי, או אם לעת צורך ישביעם שבועה על-פי מנהגיהם הדתיים או יענישם בחרם ונידוי.

ולא יוכל איש להתערב אם יעניש הפטריארך ויאסור איזה מן הנזירים שאינם נמצאים בשום מנזר או כנסיה והם נודדים ממקום למקום ומקימים שערוריה, ואם ימעלו הממונים על מנזרים וכנסיות שלא-כדין בכספים הרי הפטריארך לברו יבדוק את חשבונותיהם.

ובניגוד למה שהיה בעבר, לא תהיה התערבות ולא תבוא התנגדות מצד השופטים ונציגיהם וחולתם לבאי-כוחו ולאנשי-אמונו של הפטריארך, בלכתם לאסוף תרומות מכל הגותנים אותן מרצונם הטוב.

וכאשר יהיה צורך, על-פי החלטת בית-הדין השרעי, לשים במאסר נזיר, כוהן או מאראבת (נזירה), יבוצע מאסר זה באמצעות הפטריוארכ. ועל-פי המנהג הישן, לא יתנכלו אנשי המשטרה למטהו, לסוסו ולמשרתיו של הפטריוארכ.

ובכל אשר יילך לא יוכל איש להציק לו ולכפות עליו שירותים. ובהתאם לצווים הקיסריים, שניתנו והוכרזו על-ידי השולטנים הקודמים לאנשים שנעשו פטריוארכים של ירושלים בימים עברו הקבר הקדוש, מערת הלידה בבית-לחם, השער שבצפון המערה, ומנזר יעקב הקדוש, ומנזר-הזיתים, כלא ישוע ושכם נמצאים בחזקתו ובשימוש משכבר-הימים:

האָבִיסיִנִּים, הקופטים, הסורים-היעקוביים ובני עדתו הכפופים לו הנזירים הארמיים של מנזר-יעקב-הקדוש יכירו במרותו של הפטריוארכ ותמיד אליו יפנו בכל הנוגע לענייני הפטריוארכיה.

ופקידי המלכות לא יוכלו להתנגד למילוי תפקידיו וסמכויותיו מימיקדם ועד היום בכנסיות ובמנזרים ובשאר מקומות של עליה-לרגל כגון בקבר הקדוש, ובקבר הנמצא בתוך הקבר הקדוש, ועל המנורות הנמצאות ליד השער, ועל מחתות הקטורת שמעלים שם.

ושום בישוף וכוהן אשר קראט בידו לא יוכר על-ידי פקידי המלכות ויימנע מלמלא תפקידו אם לא יהיו בידו הסכמה ורשות מאת הפטריוארכ. ואיש לא יוכל להתמנות דראגומאן (תורגמן) אצל הפטריוארכ בלי הסכמתו והחלטתו של הפטריוארכ.

ובניגוד למנהגים הישנים, לא יוכל איש להטריד לא את הפטריוארכ לבדו גם לא את הנזירים אשר עמו בכל אשר יילכו לאסוף תרומות, והדברים אמורים בפקידי המכס לגבי כל חפץ שאין המסים חלים עליו.

ולא יוכל איש להעביר מי מבני העדה הארמנית בכוח-הזרוע לדת האסלאם וכל התאסלמות זקוקה לאישור הפטריוארכ.

והכרמים, הגנים, הטחנות, שדות המרעה, שטחי החקלאות, הבתים, החנויות, עצי הפרי והיער ומעיינות-המרפא (איאזקה) השייכים מקדמת-הימים לכנסיותיהם, ושאר הדברים והחפצים ובעלי-החיים, שניתנו בחינת נְקָף למנזריהם וכנסיותיהם ולכפופים להם ;

האָבִיסיִנִּים, הסורים-היעקוביים, הקופטים, והכנסיות ביפו, רמלה, בירושלים ובסביבתה, שנעשו הפטריוארכים הקודמים בעליהן בכל דרך שהיא, גם אלה, כל עוד יהיה בחיים, רכוש הפטריוארכ שזכויותיו מאושרות בזה, ולא יוכל איש להפריע או להתנגד להחזקתו ודרך שימוש בהם. ולא יוכל איש להפריע ולהתנגד לפירמאן הקיסרי הזה.